

Обрядовий фольклор родинного циклу у поліетнічному середовищі

У фольклорній формі закріплювалася спадкова інформація, історична пам'ять, передача міфологічної традиції і реалізації міфів та вірувань, осмислення обрядів. Змістом поняття «український фольклор» є не механічна сума регіональних усних традицій, а їх узагальнення. Його утворює діалектична єдність світоглядних, соціально-психологічних, естетичних констант та яскраво своєрідних регіональних їх реалізацій.

Регіон Українського Подунав'я (ширше Північне Причорномор'я) висуває перед дослідниками ряд складних проблем. Наразі визріла реальна потреба узагальнити результати півторастолітньої роботи у Північному Причорномор'ї та включити цей вагомий доробок в загальнонаціональний фольклористичний науковий процес. Все вищесказане й визначає актуальність нашого дослідження. Об'єктом дослідження стала обрядова фольклорна традиція, що сформувалася в межиріччі пониззя Дністра і Дунаю. Предметом дослідження є специфіка родинної обрядовості регіону.

На основі фольклорних записів попередників (опублікованих і рукописних) та результатів власних польових досліджень еволюції та рівня художньої свідомості пісенності Подунав'я, представити стан обрядової пісенної традиції вказаної місцевості на сучасному етапі, дослідити збереженість і характер функціонування її давніх пластів та процес змін і появи в побутуванні нових реалій фольклоротворення, іонаціональні риси, що й визначає мету нашої статті.

Еволюція українського обряду південного регіону характеризується двома основними особливостями: з одного боку це певна консервація форм, елементів обряду ареалу, із якого переселилося українське населення, з другого – це різнобарвна мозаїчність різних етнічних традицій і спільне взаємопереплетення їх. В результаті тривалого спілкування українців із

різноетнічним населенням виробився своєрідний локальний комплекс обряду. Родинний та календарний цикли обрядодій і фольклор, що їх супроводжує, виконує не тільки комунікативну функцію, а й знаково-символічну (молічну). В ньому відображаються закономірності, котрі наближають його до мови, до парадигматичності, тобто побудуванні концептуального стрижня (ядра) – інваріанта та його варіацій, в якому відбивається чисельність, варіативність бачення світу через просторову трансформацію ідеї. С.Й.Грица [Грица 1983] говорить про те, що міжетнічну систему зв'язків можна розглядати як систему дотичних і перетинаючих кіл. Центр (ядро) тяжіє до збереження домінантних нормативних ознак культури. При периферії кола під впливом іноетнічного середовища створюються мобільні ділянки найбільш сприятливі до запозичення іншого.

Як і інші сфери духовного життя, весільна обрядовість змінювалась під впливом конкретних, але різних чинників регіонального характеру. Так, в Буджаку — це взаємодія українців з болгарами, гагаузами, молдованами, росіянами.

Процес формування традиційного весільного обряду українців і багатьох інших народів відбувався протягом тривалого часу. Він сягав своїм корінням у глибоку давнину.

Весільні обряди - це закріплені традиціями суспільні звичаї і врочистості, що супроводжують і знаменують одруження.

Весілля – «...початок і центр всіх домашніх жертвопринесень. Кожен чоловік за нормальних умов повинен одружуватися і вести життя домогосподаря. Шлюб був не тільки соціальною необхідністю, що накладається на кожну людину, ... шлюб придбав ще більше значення і святість, оскільки саме завдяки шлюбу можна заплатити борг предкам, народивши дітей» [Пандей 1990: 144].

Сама ж схема весільної драми, загалом весільна обрядовість – це суспільний продукт, синтез родинних і суспільних відносин упродовж

тисячоліть. Весільна обрядовість є історичною категорією. Історичні процеси позначались на весільному обрядові, його поезії. Далі подаємо аналіз весільної поезії регіону в співвідношенні з етапами весілля.

Передвесілля. Багато записів весілля в минулому починались з традицій і звичаїв відпочинку молоді, вечорниць, досвітків, де хлопці залицялися до дівчат, а потім домовлялися про одруження. На таких сходинах співали ліричних пісень, які й зараз не втратили своєї популярності: «Ой, чий то кінь стоїть», «Два дубки», «При долині кущ калини» та інші, танцювали.

З записів весілля на території Подунав'я, дізнаємося, що перед тим, як молодий має йти свататись, батьки наказують йому, щоб добре дивився, кого бере, щоб майбутня дружина була працьовита і чепурна, і чи не головне також, щоб добре придане було за нею.

Сватання. Весільна обрядовість у регіоні починалась та й зараз починається зі старостів або сватання. Це перший етап весільного обрядового комплексу, який знаменував народження сім'ї. Обрядовість «висватування» дівчини складається з двох етапів. На першому етапі «висватування» до молодого йшла жінка (в більшості випадків тітка) від молодої й запрошувала сватати, відгомін традиції, про яку зазначав Боплан, коли дівчина сама сваталась до хлопця. Після попередньої розвідки в домі жениха відбувалася сімейна рада, на якій вирішували, кого кликати в старости. Обряди сватання передбачали домовленість між сім'ями через спеціально обраних послів – старостів або сватів. Свататись до дівчини старости могли їхати або йти в будь-яку пору, але найчастіше увечері.

Старости, починаючи мову про сватання, дуже часто вдаються до алегорії про купівлю-продаж телички, олениці тощо, або про слід куниці, який привів їх до двору дівчини. Поетичним образом тура, туриці, бика, корови, телиці, судячи з їх функціональних ознак у весільних текстах, притаманна еротична символіка, в якій закладена ідея плодючості, продовження роду. Корова співвідноситься з образами землі, місяця, матері і зв'язується зі сферою

родючості, в індоєвропейському світі символізує достаток, перш за все як джерело молока (благоденствуювання й процвітання, що також є образом; пор. образ молочних річок в російському фольклорі). Космічні конотації образу у ведичній міфології пов'язані зі сприйняттям корови як жіночої іпостасі верховного бога Брахми [Рогалевич 2004: 184]. Бик розглядається як символ непереможної сили, жертвності, самозречення; він пов'язаний також із землеробськими культами, в рамках яких символізує чоловіче запліднююче начало. У ряді традицій бик зображався як партнер богині родючості. У мітраїзмі принесення бика в жертву землі символізувало проникнення чоловічого елемента в жіночий, вогненного (проміння сонця як джерела родючості) у вологе. Бик може виступати як в якості місячного, так і сонячного символу. [Рогалевич 2004: 29]. Можливо, цим обумовлений той факт, що у всіх давньосхідних культурах саме бик втілював ідею влади. Застосування цих образів у весільному обряді Подунав'я пояснюється символічним побажанням єдності двох начал – чоловічого і жіночого, двох родів, молодої пари.

За традицією у дівчини питали згоди на шлюб, і коли вона погоджувалась, то відповідала: *«Як Ви, тату, і як Ви, мамо, так і я»*. Згоду на одруження дівчина підкріпляла тим, що виносила з комори рушники, якими обв'язували старостів.

Старости і наречений кладуть на тарілку гроші зі словами: *«Спасибі свату і свасі, і молодій дівчині, що вона рано вставала та рушники й хустку пряла»*. В цій промові ми бачимо наявне використання прислів'я, яке є одним з весільних жанрів. *«На рушники й на хустку пряла»* як і *«Заманила нас олениця – красна дівиця»*, *«Слід олениці»* є лише символічними висловами на сучасному етапі весільної обрядовості Півдня України, тому що тепер рушники (на Півдні) не прядуть, а купують. Після цього молоді тричі кланялись, а батьки за кожним разом їх благословляли, примовляючи: *«Благословляємо вас щастям і здоров'ям, віком довгим і розумом добрим, долею щасливою»*.

В кожній промові цього обряду (етапу) відчувається ритмічна організація мови, що сприяє підтримці та підвищенню емоційного стану всіх учасників.

Оглядини. І до сьогодні зберігся звичай робити оглядини. Традиція передбачає, що другого дня або днів через два-три після сватання, батько і мати молодої, ще кілька родичів йдуть в призначений день до дому нареченого, щоб познайомитись, оглянути господарство, куди віддаватимуть дочку. Якщо про майновий стан парубка були відомості, то оглядини зводилися до частування молодої, але коли достатки молодого були невідомі, то оглядини проводилися з великою уважністю і прискіпливістю. Оскільки оглядини проводить рід молодої, то це наводить на думку про збереження в українській весільній обрядовості пережитків матріархату. Оглядини закінчувались успішно, коли господарство молодого задовольняло приїжджих. Тоді веселилися до пізньої ночі і батьки називали одні одних сватами. Коли ж або хазяйство молодого, або загальна думка про нього на селі були не до вподоби родичам молодої, сватання розладнувалось, родина молодої їхала додому і згодом повертала прийнятий хліб. Нині таких випадків не спостерігається.

В ході самого обряду оглядин звучать найчастіше прислів'я, які вживаються в розмові, де це доречно, наприклад: *«Яка хата, такий тин, який батько, такий син»* та інші. Побудова прислів'я характеризується наявністю паралелізму. Інші жанри не застосовуються.

Заручини. Це прилюдна згода молодого і молодої на одруження, створення сім'ї і громадянське благословення спільного життя.

Заручини відбуваються в домі молодої. Батьки, свати, представники роду молодого з молодим йшли чи їхали до молодої. До заручин готуються як до великого торжества. На них запрошують як на весілля молодий з дружною, молода з дружною. Крім рідних, кличуть найближчу рідню, сусідів, у присутності яких проходять заручини,

У звичаєвому праві і в поглядах народу серед усіх передвесільних обрядів заручини займають чи не найголовніше місце. На заручинах можна почути

прислів'я: «*Де ти росла, де я ріс, як нас докупи Бог зніс? – Гей я росла в лободі, стала тобі в пригоді*». Після заручин обидві родини розходяться з певним переконанням в нерозривності шлюбного союзу, визначивши день весілля. Дівчина після заручин до весілля ходила прибрана в квітки та стрічки. Ймовірно тому в народі побутує прислів'я: «*Гарна дівка, як засватана*». Характерними жанрами для цього обряду були пісні (ліричні в значенні обрядових), малі фольклорні жанри.

Наступний передвесільний обряд – *приготування до весілля*. Приготування до весілля починалося з четверга, бо саме в четвер випікають *коровай* та весільне печиво. У четвер заготовляють м'ясні продукти: купують та ріжуть худобу.

Коровайний обряд. Весільний коровай посідає особливе місце в структурі традиційного весільного обряду багатьох народів; стійкий символ хліба в обрядовому житті людини свідчить про його давні традиції, значне смислове і функціональне навантаження.

У найдавніших джерелах про звичаї та побут східних слов'ян необхідним атрибутом весілля фігурує коровай.

Отже, весілля розпочинається з приготування весільного хліба. Коровай в Подунав'ї відзначається великим розмаїттям форм, найпоширенішою з яких є велика кругла паляниця, прикрашена квіточками, голубками, обручем чи косицею з тіста, барвінком, калиною.

Бгають і випікають коровай тільки заміжні жінки. Народні повір'я про щасливе подружнє життя забороняли бути коровайницями вдовам, незаміжнім жінкам.

Увечері молодий або молода з дружиною (дружками, дружбами) ідуть за короваєм з піснями та музикою.

Коровай – це священний хліб, який має велике ритуальне значення і, безперечно, жертвний характер. Він уособлює духовне начало; також виступає як основа життя, в цій якості співвідноситься в різних традиціях із сакральною

сферою, з божественним началом. Символіка хліба пов'язана з образом зерна, яке вмирає, воскресає та дарує життя. У слов'ян здавна було прийнято «хрестити» хліб, ставити на ньому знак сонця, щоб вберегти його від нечистої сили; круглий хліб – коровай – є символом плодороддя і солярним символом, обидва аспекти відповідають етимології слова – «коровай», що утворилося від назви корова, є символом з тим самим значенням. Коровай фактично замінив собою тварин, яких приносили колись у жертву. Хочемо зауважити, що не можна шукати пояснення усім коровайним обрядам тільки в сфері вірувань, міфології. У весільній традиції Подунав'я коровай – це радше весільний дар від роду молодим, який несе в собі символічне значення: достаток, злагоду, мир і щастя в сім'ї бажають молодим.

Коровайні обряди в українському весіллі Подунав'я діляться на два види: на коровайні обряди, пов'язані з приготуванням короваю, і на обряди, які супроводять розподіл короваю між родом. За багатством обрядових дійств і пісень в досліджуваному регіоні переважають обряди першого виду. Коровай спочатку були житніми, житнім було і весільне печиво.

Символ жита заслуговує особливої уваги в українському фольклорі. Одним із аспектів образу жита є символ плодючості і, виходячи з цього, – кохання і шлюбу: *«Жито, мамцю, жито, мамцю, / Жито не полова. / Як дівчину не любити, / Коли чорноброва!»*

Жито віщує шлюб. Стигле жито символізує готовність до шлюбу. Ізжати жито – означає одружитися. Саме по цій причині весілля відзначається після зібрання врожаю. А поки жито ще зелене – рано думати про шлюб.

Перехід від стану дівування до заміжжя відображається в пісні таким чином: *«Там, де були жита, а тепер пшениці, / Там, де були дівчаточка, тепер молодиці...»*. Слова жито і життя одного кореня, адже давні люди не могли собі уявити життя без житнього хліба, який годував, давав силу, зміцнював здоров'я. Тому предки наші звали його святим, а жито, з борошна якого пекли хліб, стало символізувати і силу, і життя, і здоров'я.

Ось чому весільний коровай пекли саме з житнього борошна. Традиція пекти пшеничні короваї установилася пізніше. («*Чи на борошно годиться / Із пшениці, із пшениці*»). В регіоні печуть на весілля два короваї: один – у домі молодої, другий – у домі молодого. Це обов'язкова умова весільного обряду Подунав'я, навіть якщо весілля проводиться спільне.

Чимале значення надавалося віникові у весільних обрядах. Так, наприклад, віником на Подунав'ї традиційно розчищали шлях презві, а також дорогу нареченому і нареченій, що йде в лазню, щоб захистити молодих від псування. Особливо велику роль при цьому грав лазневий віник: під час дівичвечора його наряджали і, поки топили лазню, ставили його на дах, а потім урочисто несли перед нареченою в лазню або розбирали віник на лозини, кожний обв'язували червоною стрічкою і встромляли по обидва боки доріжки в лазню («вершили доріжку»). На зворотному шляху з лазні віник, яким парилася наречена, звичайно розкидали і по ньому йшли до будинку. Вважалося, що все це повинно сприяти здоров'ю молодих і їх щасливого подружнього життя. Цей ритуал, як і сама лазня, вочевидь російського походження, а тому істотно відображають процес компіляції весільних звичаїв у регіональній традиції краю.

Таким чином, віник, магічний атрибут і позитивних, і негативних персонажів, містить ознаки дерева і загалом рослини. Ці символи в давніх культурах уособлювали жіноче начало. Тому окремі дослідники пов'язують етимологію слова «віник» з «вінцем» та «вінком».

За значенням і символікою в тісному зв'язку з коровайним обрядом перебувають такі елементи весілля, як запросини родичів і прощальний молодіжний вечір – «вінки».

Найпоширенішою формою *запрошення* було особисте відвідування родичів молодими. Перед тим, як випроводити дочку запрошувати родину на весілля, мати обсипає її і дружок зерном, грішми.

Під час запрошення гостей дружки виконували весільні обрядові пісні, в

яких оспівувалися і звеличувалися молоді, звучав мотив розставання з дівуванням і парубкуванням.

У передвесільні дні плетуться *вінки* для молодого і молодої. Образ вінка співвідноситься з символікою голови як втілення духовної сили і кола як образу вічності, а також з символікою рослинності, що уособлює життєві сили. В Подунав'ї вінкоплетини розпочинали з урочистого збирання барвінку (частіше інших квітів, які уособлювали собою барвінок – мак, любисток, м'ята): молода разом з друзками виходила в поле або лісок. Цей момент супроводжувала пісня відповідного змісту, де основним поетичним образом виступав вінок («красний вінок», тобто гарний і навіть священний). В інших піснях урочиста краса весільного вінка порівнюється з красою «виноградної лози», «виноградної гронки» або «дозрілого винограду» – *«віночок наш красний, що виноград рясний»*, або: *«у Іваночка виноград дозрівається, а у Ганночки вінок доплітається»*.

Те, що в піснях цього обрядового циклу з'являється виноград, пояснюється тим, що основним видом сільськогосподарської діяльності досліджуваного регіону є виноградарство, не можна знайти жодного двору, де б не ріс виноград. Оскільки сама обрядодія має символіко-магічне значення, то й виноград набуває символічного значення.

Виноград, що часто зображується в кетягах, одночасно символізує родючість (це загальна символіка всіх плодів) і жертву (тому що з його робиться вино і, зокрема, вино кольору крові). Мати виноградний вінок означало достаток, родючість і життєдайність молодої пари, а особливо нареченої як майбутньої матері.

Весільні пісні цього обрядового моменту свідчать про вияв особливої шани українців до цієї вічнозеленої рослини – символу любові, шлюбного торжества. У наступній пісні спостерігаємо посвячення барвінку (вінка) основним небесним світилом – Сонцем, запліднені промінці якого відроджували всю природу. Це також один з численних відгомонів давніх часів

обрядовості. З вищезазначеного можна зробити висновок, що образна модель вираження радості весільного вінкоплетення в усіх етносів регіону однотипна. В цій обрядодії і текстах що її супроводжують метафорично використано образ Сонця: *«Вінок мій ясний, / мов те сонце красний. / Дунай-море в нього уклала / На рушничок з милим стала».*

В гагаузькій весільній традиції вінок і обрядодії, що ним пов'язані, виступають в значенні союзу між живим і мертвим, між предками і нащадками, між старшим поколінням і молодшим. Цей зв'язок з культом предків і зумовило розуміння вінка як символу безсмертя.

Запросивши гостей, молоді повертались додому, де їх чекала ще одна весільна церемонія – вони повинні були звити гільце. Обрядовість приготування гільця в Подунав'ї відбувається не менш урочисто, ніж приготування короваю.

Значення *весільного гільця-деревця* вчені пояснюють по-різному, вбачаючи в його побутуванні залишки різних вірувань. Одне з тлумачень символічного значення змісту гільця – це міцна, здорова і гарна сім'я, побажання родити і виростити здорових дітей, взагалі, продовження роду. Весільне гільце є одним із головних атрибутів на весіллі. Його семантика простежується в результаті не лише функціонального, а й структурного аналізу. Гільце, яким прикрашають коровай (калач – в українсько-молдавських селах), первісно могло виступати символом бога сонця та одночасно своєрідною жертвою на честь його головного річного свята. Оскільки гільце було одним із головних атрибутів обряду сонячного культу, М.Сумцов простежив його прямий зв'язок із купальськими обрядами, майським деревом Західної Європи, різдвяною ялинкою. Сюди ж ми додаємо і деревце, яке прикрашають гагаузи в свято врожаю і зберігають його аж до сватання.

На думку В.Іванова, В.Топорова, В.Борисенко, весільне гільце є опредметненим символом світового дерева, дерева життя. Це своєрідна модель всесвіту і людини, її родовідне дерево. В значенні родовідного дерева

вимальовується така схема: низ – старше покоління сім'ї, яке дає основу, на чому тримається весь процес створення нової сім'ї (традиції, досвід, спадок); середина – молода пара; верх – майбутні діти. Під час виття гільця співали українські народні пісні, найчастіше ліричні.

Вечір перед весіллям є своєрідним прощальним вечором молодих з молоддю. Про це говорять численні пісні, в яких оспівується легке, безтурботне життя молодих у домі батьків, оплакується розлука з подругами, з товаришами. Найпопулярнішою піснею в той час була і залишається не менш популярною сьогодні пісня «Горіла сосна, палала». Жанрова змістовність цієї пісні двояка. З одного боку – це пісня-причитання, на що вказують слова з пісні: *«ой коси, коси, ви мої..., більше служить не будете»*, з другого боку – вона може виконуватись гостями в день весілля як звичайна народна лірична пісня. Церемонія виття гільця закінчується переважно частуванням гостей, танцями. Молодий, молода, батько чи мати викупляють гільце, і воно, застромлене в хліб чи калач, стоїть на столі все весілля, його використовували при різних ритуальних походах.

Отже, у передвесільний день обрядовість остаточно закріплювала згоду між родом молодого і молодої, між самими молодими. Обряди виття гільця, дівич-вечора мають загальнослов'янську основу.

До весільної обрядовості слід віднести *розплетення коси* молодої, що в народі виділяється в окремий обряд і зветься «розплетинами». Ця церемонія символізує прощання з дівуванням і має певні локальні особливості.

Розплетення молодої проходить надзвичайно урочисто в присутності рідних, сусідів, друзів. Молоду садили на стілець, покритий кожухом чи подушкою. *«Ой дайте нам стільця, / Золотого гребінця, / Чорного кожуха, / Щоб сіла молодуха»*. За традицією косу розплітає брат чи брати по старшинству. Після братів розплітає молоду вся родина. *«Де твій, Ганю, старший брат»*. Староста благословляє з-за порога: *«Благослови, Боже, косу розплітати»*. Другий староста: *«Хай Бог благословить»*. Дружки співали:

«Благослови, Боже, / І отець, і мати / Своєму дитяти / Косу розплітати» . Брат розплітає косу, дружка кінчає, мати чеше косу (*«На дворі терем тешуть»*). Традиційно мати завершувала більшу частину весільних обрядодій, тим самим санкціонувала подальше продовження ритуалу. Вона була головною порадицею, лише мати могла визначити закінчення ритуалу, в руках матері звичні предмети домашнього ужитку набували магично-сакрального змісту: *«Ой стань, матінко, на стілець, / Візьми щітку й гребінець / Зачеши косу русу під вінець»*.

Цей обряд розплетення коси знаменує звільнення і охорону від чар *«...прийде розплете, собі виплітки забере»* – означає реальну дію: брат забирає собі те волосся, яке залишилося після розчісування, виплітки, щоб оберегти сестру від чар (за повір'ям злі люди, чаклуни могли ворожити на волоссі, накликаючи на людину, якій належать виплітки, горе і нещастя). Потім молодій одягали на голову весільний вінок. Вирішальна роль в цей момент ритуалу відводилась названій матері (регіон. – нанащці, нанашулі, кумі) від цього моменту вона ставала основною розпорядницею весільного обряду, вона регламентувала всі подальші обрядодії і стежила за чіткістю їх виконання. Ця традиція спостерігається у всіх етносів регіону, хоча й має давнє болгарське коріння.

В Подунав'ї днем шлюбу з давніх-давен була неділя. В цей день молода встає до схід сонця. У весільний день особливою пишністю і різноманітністю відзначались головні убори. Молода взувалась у чоботи, які їй дарував наречений (сьогодні це туфлі), поверх весільного вбрання одягала перемітку, інколи ще й зав'язувала хустку (в більшості сіл Ізмаїльського, Білгород-Дністровського, Болградського районів Одеської області ця традиція залишилася, але в дещо видозміненому вигляді – молодій на руку вішають великий рушник або матерію).

Перед відправленням до шлюбу відбувається традиційний церемоніальний обхід навколо столу, який проводить найчастіше староста або

нанашул – кум. В процесі обряду чітко дотримуються лімінальних дій-оберегів: не можна тримати молодих за руку, бо вони ще не пройшли очисного обряду і вважаються «нечистими», зв'язаними зі світом мертвих). Молоді при обході тримаються за хустку старости, кланяються батькам, які сидять з хлібом і благословляють дітей до шлюбу («Батьки наші милі»). Молодих і весь поїзд староста виводить за хустку на подвір'я, де продовжуються посвячувальні обряди. В піснях, які при цьому виконуються, оспівується краса молодої, що також допомагала при шлюбі.

Обряд зустрічі молодих після вінчання є традиційним – молодих зустрічають на воротах. Ворота символізують перехід із одного часового виміру буття до іншого, єднання різних поколінь чи просто людей. Символи мосту, воріт у календарно-обрядових текстах мають спільне значення – єднання близького і далекого, земного життя і того світу. Значення народження нового, зокрема родинного життя простежується і в родинно-обрядовій поезії (в родинних піснях). Тому символічною є зустріч молодого чи молодої коло воріт, зустріч молодих на мості, перехід (перенесення молодої) через поріг тощо: *«Помощу мости все перстневії»* [Гнатюк 1966: 28]. У цій весільно-величальній пісні вибудовується вся цілісна картина всього подружнього життя: «мости перстові» – на єднання «стовпи золотії» – як трансформація родового древа (подібне є і в колядках, де згадується двір господаря на стовпах золотих, або стовп посеред двору, на якому сидить сокіл). «Ковдри шовковії» можна тлумачити як покривання молодих, за О. Потебнею покривання символізує одруження; супроводжується такими образами як хмара, листя тощо, а також як символ здоров'я, багатства і краси [Потебня 1865: 83-84]. «Свічі восковії» напевне вказують на обряд вінчання в церкві – символізують силу любові, яка горить, аж віск тоне. Зустрічала мати у вивернутому кожусі, з хлібом-сіллю. Семантику обрядодій з вивернутим кожухом можна пов'язати з аграрними культурами, оскільки жертвопринесення вівці, на думку М.Довнар-Запольського, – данина аграрним божествам. До того ж лінгвісти відзначають

спільнослов'янське походження слова «кожух», яке виникло від слова «кожа» за допомогою суфікса -ух-. «Кожа», у свою чергу, утворилася від «коза». Коза – уособлення хтивості, сексуальності, плодючості, плідності в цілому. Стає зрозумілим, чому в народній уяві шкіра тварини порівнюється з хмарою або Ярилом, які дають плодючість полям [Афанасьєв 1987: Т.1, 682-683]. Отже, застосування шкіри жертвовної тварини у весільному обряді пояснюється символічним побажанням плодючості нареченій, яка має спричинити врожайність полів, а отже, й сите життя. Оскільки молода до цього моменту обряду була ще представницею «того світу» і не була «народжена» для нової сім'ї, то у нас є всі підстави вважати всі обрядодії, що пов'язані з кожухом, лімінальними. Оскільки подібний обряд існує лише у хліборобських народів, то зв'язок його з тотемічними уявленнями виключається.

Мати спочатку дає молодим випити чарку горілки, яку приймає до рук молодий, що символізує собою главенство в сім'ї і виливає позад себе, потім мати знову наливає йому чарку горілки, але і її молодий виливає і п'є лише третю чарку, яку потім розбиває на щастя, говорячи при цьому: *«Хай всі нещастя і біда розбиваються, як оця чарка»*. У цьому виявляються пережитки культового служіння божествам дому і двору, щоб з їх милості шлюб був «любовним» і щасливим.

Молоді, тримаючись за мамин кожух, заходять в хату (в ряді сіл Білгород-Дністровського, Ізмаїльського, Болградського, Ренійського районів мати зав'язує рушником руки молодим і веде їх до хати), потім молода виходить на поріг, кланяється всім і запрошує до хати: *«Довго, довго вас чекала»*. Молода остаточно входить в роль господині, на цьому завершуються всі лімінально-очисні обрядодійства.

Розпочинається весілля. До столу молодих сходяться весільні гості, обов'язково з дарунками (в основному речі домашнього вжитку). Під час цієї церемонії одні гості дарують, а хто подарував – співають: *«Ой ніхто так не співає»*

Дарообмін розпочинається від найближчих родичів до рідних і знайомих. Домінуючим засобом художньої виразності в цій пісні є анафора (повторення співзвуччя або однакових слів на початку віршового рядка або прозової фрази), паралельні порівняння: соловейко-батько, зозуля-мамуля. Пісня строго регламентує процес даріння, де чітко визначається черговість цієї обрядодії: спочатку молодих вітають їхні рідні, а потім всі інші гості. Для цих пісень характерне те, що, по-перше, перед початком власне вітання молодої, звертаються до присутніх: в першій пісні просять вибачення за тимчасове припинення розваг, а в другій – звертаються до музик, щоб краще грали, тобто звертаються до всіх присутніх; по-друге, і перша, і друга пісні передбачають собою переносне розуміння змісту, що створює веселий гумористичний настрій, але в підтексті звучить застереження про можливе тяжке подружнє життя. Відкритої, відвертої радості на весіллі не виражали, оскільки боялися наврочити майбутнє сімейне життя.

Коли молоду забирають з рідного подвір'я, в текстах пісень з'являється образ коня. Мати виводить коней за повід з двору і бажає молодим щасливої дороги (с. Першотравневе, Ізмаїльського району). Співання пісень розрізняється не тільки за часом, а й за змістом, тому що одну й ту ж пісню співають в різних місцевостях по-різному. Після вітання молодих гостями та ріднею, весілля продовжується з різними розвагами, танцями, піснями. Але далі звучать ліричні українські народні пісні, які власне весільними не вважаються.

Другого дня батькам миють ноги (якщо вони віддали останню дитину), в більшості сіл Ізмаїльського, Ренійського, Болградського, Кілійського районів зять катає тещу на тачці, застеленій кропивою або будяками чи іншими колючими рослинами, щоб не сподівалася легкого життя і не встрявала між молодою парою.

Таким чином, в сучасному весільному обряді Подунав'я зберігаються такі традиційні весільні жанри: величальні пісні (батькам, молодим, короваю), причитання як елемент в загальновідомій пісні, жанр казки-небилиці, весільні

пісні, ліричні пісні, які є складовою обрядодії, а також жартівливі пісні, що виконують функцію величальних пісень.

Отже, дослідженні обрядового фольклору українців в етнічно змішаних районах, яким є Подунав'я, потрібно враховувати різні рівні фольклорних зв'язків етнічних спільнот регіону. Фольклор подунайського регіону, як складова частина народної культури, відбиває процес взаємодії різних етносів, різний рівень запозичень в етнокulturі. Поза увагою залишився календарний цикл обрядового фольклору Подунав'я, що становить перспективність наших подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЯ

Афанасьев 1987 – Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу: В 2-х т. – М., 1987. – Т. 1. – 416 с.; Т. 2. – 400 с.

Гнатюк 1966 – Гнатюк В.М. Вибрані статті про народну творчість. – К.: Наук. думка, 1966. – 246 с.

Грица 1983 – Грица С.И. Парадигматическая природа фольклора. Принципы идентификации вариантов // Народные песни. Проблемы изучения. – Л., 1983. – С. 47 – 58.

Пандей 1990 – Пандей Р.Б. Древнеиндийские домашние обряды (обычаи) / Пер. с англ. А.А.Вигасина. – 2-е изд. – М.: Высш. шк., 1990. – 319 с.

Потебня 1865 – Потебня А.А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий. – М., 1865. – 310 с.

Рогалевич 2004 – Словарь символов и знаков / Авт.-сост. Н.Н.Рогалевич. – Мн.: Харвест, 2004. – 512 с.

Валентина Телеуця

Обрядовий фольклор родинного циклу у поліетнічному середовищі

Анотація

В статті аналізуються особливості побутування обрядового фольклору в поліетнічному середовищі Подунав'я. Вивчаються взаємозв'язки обрядів і обрядового фольклору. Виділяються інонаціональні вкраплення в українському обрядовому фольклорі регіону.

Valentina Teleutsja

Ceremonial folk-lore of domestic cycle in a multinational environment

Summary

In the article the features of existence ceremonial folk-lore are analyzed in a multinational environment of Podunav'ya. Intercommunications of ceremonies and ceremonial folk-lore are studied. Concern's disseminations are selected in Ukrainian ceremonial folk-lore of region.